

Reálna konvergencia SR v období krízy v porovnaní s vybranými krajinami

Viera Mráziková
Národná banka Slovenska

Nasledujúca analýza sa zaoberá vývojom konvergence Slovenska a vplyvom krízy na dobiehanie vyspelejších krajín v poslednom období. Reálnu konvergenciu hodnotíme v porovnaní s ostatnými krajinami V4 najmä z hľadiska vývoja HDP a ukazovateľov trhu práce v parite kúpnej sily. Dopady ekonomickej a finančnej krízy na výkonnosť slovenskej ekonomiky v roku 2009 boli podobné ako takmer vo všetkých európskych krajinách. Vzhľadom na vysokú otvorenosť našej ekonomiky sa pokles zahraničného dopytu relatívne rýchlo premietol aj do znižovania priemyselnej produkcie a následne do poklesu HDP. Po rokoch výrazného dobiehania vyspelejších krajín kríza v roku 2009 znamenala zastavenie konvergence. Podobný vývoj môžeme pozorovať v rámci všetkých krajín V4 s výnimkou Poľska. Dopad krízy sa postupne prejavil aj na trhu práce, zo začiatku hlavne znižovaním odpracovaných hodín. Na rozdiel od okolitých krajín slovenské podniky skôr volili prepúšťanie zamestnancov pred znižovaním kompenzácií, čo sa premietlo aj do odlišnej konvergence v rámci ukazovateľov trhu práce. Po stabilizácii situácie v eurozóne koncom roka 2009 sa začala postupná obnova ekonomickej aktivity a naštartovanie dobiehania vyspelejších krajín aj na Slovensku.

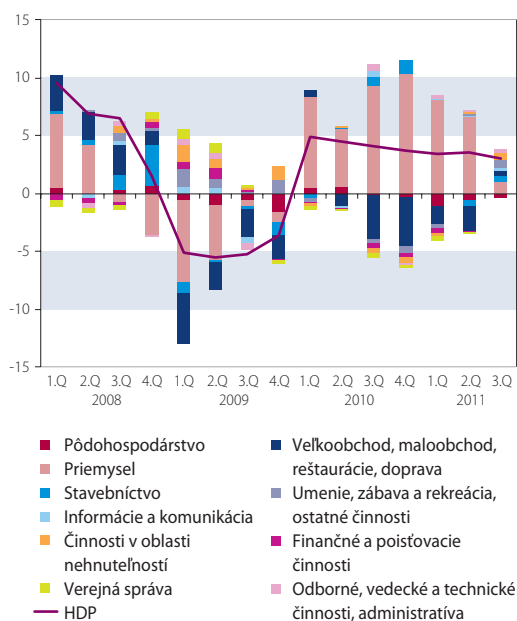
VÝVOJ EKONOMIKY SR POČAS KRÍZY

Ekonomická kríza sa na Slovensku naplno prejavila v roku 2009. Jej prvé následky sme však mohli pozorovať už koncom roka 2008, keď dochádzalo k postupnému spomaľovaniu rastu a následne k prepadu priemyselnej produkcie. Tento vývoj súvisel so zhoršovaním situácie u našich obchodných partnerov a postupný pokles zahraničného dopytu

tu tak postihol najmä odvetvie priemyslu. Dopad krízy sa prejavil aj na trhu práce, zo začiatku najmä znižovaním odpracovaných hodín a neskôr aj prepúšťaním zamestnancov. Zhoršila sa tak finančná situácia domácností a obavy z budúceho vývoja sa negatívne prejavili aj v ukazovateľoch obchodných služieb (veľkoobchod a maloobchod).

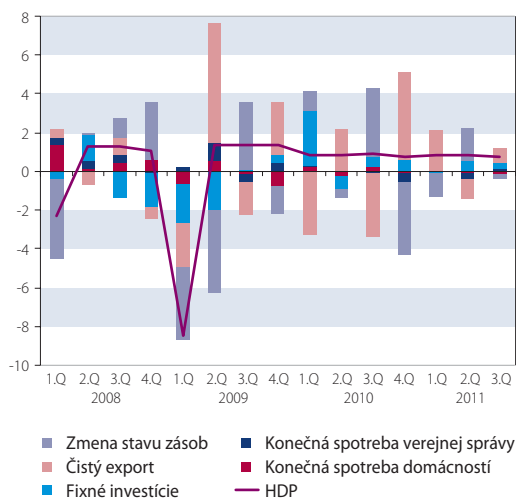
Pokles produkcie spôsobil prepad ziskovosti podnikov. V súvislosti s tým sa zastavila väčšina ich investičných aktivít, k čomu prispel aj sťažný prístup k úverom sprísňovaním podmienok ich poskytovania. Firmy súčasne pristupovali vo

Graf 1 Príspevky jednotlivých odvetví k medziročnému rastu HDP (stále ceny v p. b.)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

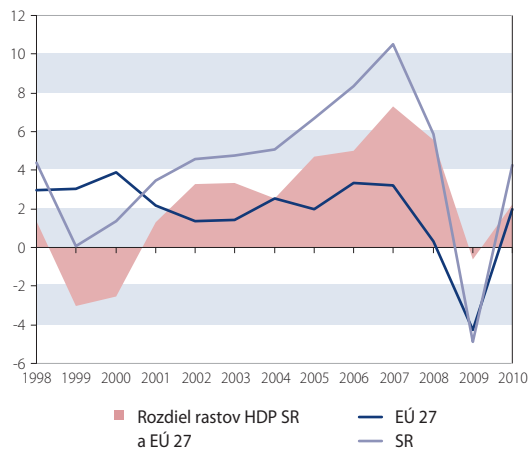
Graf 2 Príspevky jednotlivých komponentov HDP k medzištvrtročnému rastu (stále ceny v p. b.)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty.

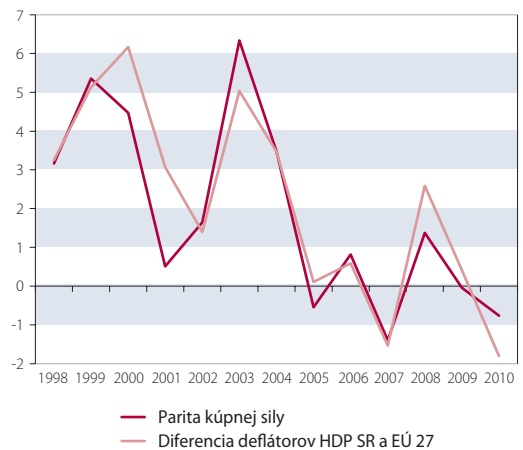

Graf 3 Rast HDP v stálych cenách SR a EÚ 27 (v %)

Zdroj: Eurostat.

Graf 4 Medziročný rast parity kúpnej sily (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

veľkej miere k znižovaniu stavu zásob, aby v nich neviazali potrebné finančné prostriedky. Nízky domáci dopyt, spotrebný aj investičný, sa prejavil vo výraznom poklese dovozov tovarov a služieb. Spolu s miernejšie klesajúcim vývozom tak čistý export zmierňoval prepád ekonomiky svojím kladným príspevkom.

Koncom roka 2009 sa situácia v krajinách eurozóny a v okolitých krajinách začala stabilizovať a zahraničný dopyt sa postupne zvyšoval. Tento vývoj bol pozitívnym impulzom na obnovu našej priemyselnej produkcie a rast vývozov. HDP tak začal opäť vykazovať pozitívne medzištvrtročné dynamiky, ku ktorým prispieval najmä čistý export. Domáci dopyt však naďalej zaostáva za predkrízovými úrovňami a bude zrejme trvať dlhší čas, kým sa znova naplno obnoví. Podobný vývoj však zaznamenali aj ostatné európske krajiny, a preto len z porovnania ekonomického rastu nie je možné povedať, či sa proces reálnej konvergencie v čase krízy zastavil.

KONVERGENCIA SR KU KRAJINÁM EURÓPSKEJ ÚNIE (EÚ 27)

Pod pojmom konvergencia sa vo všeobecnosti rozumie proces dobiehania vyspelejších krajín a teda vyrovnávanie životnej úrovne jednotlivých krajín. Najčastejšie používaným ukazovateľom konvergencie je vývoj HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PKS), ktorý sa vypočíta nasledujúcim spôsobom:

$$\text{Úroveň SR k EÚ 27} = \frac{\frac{\text{nominálneHDP}^{\text{SR}}}{\text{PKS} * \text{Populácia}^{\text{SR}}}}{\frac{\text{nominálneHDP}^{\text{EÚ27}}}{\text{Populácia}^{\text{EÚ27}}}}$$

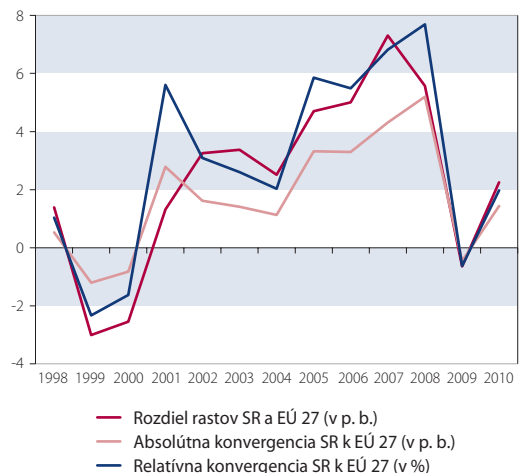
Na účely ďalšej analýzy faktorov konvergencie môžeme vzorec upraviť takto:

$$\text{Úroveň SR k EÚ 27} = \frac{\text{reálneHDP}^{\text{SR}} * \frac{\text{deflátorHDP}^{\text{SR}}}{\text{deflátorHDP}^{\text{EÚ27}}} / \text{PKS} * \frac{1}{\text{Populácia}^{\text{SR}}}}{\frac{\text{reálneHDP}^{\text{EÚ27}} * \frac{1}{\text{Populácia}^{\text{EÚ27}}}}{1}}$$

Ako vyplýva z uvedeného vzorca, jedným z najdôležitejších faktorov vplyvajúcich na rýchlosť dobiehania je rast HDP. V rokoch 2009 a 2010 zaznamenali podobný ekonomický vývoj aj ostatné krajiny EÚ 27. Z porovnania dynamík ekonomického rastu vyplýva, že kým do roku 2008 naša ekonomika rástla výrazne vyšším tempom ako priemer EÚ 27, v roku 2009 sa prepadla, rovnako ako ekonomiky ostatných krajín. Tento vývoj by mohol naznačovať, že po období výrazného dobiehania sa konvergencia Slovenskej ekonomiky v čase krízy zastavila, resp. poklesla.

Na vývoj HDP na obyvateľa v PKS má však okrem rastu HDP výrazný vplyv aj vývoj samotnej parity kúpnej sily a jej vzťahu k deflátorom v porovnávaných krajinách. Parita kúpnej sily je v podstate relatívna cena vyjadrujúca pomer cien rovnakého tovaru (alebo rovnakej služby) v dvoch krajinách. Jej najjednoduchšou aproximáciou je podiel deflátorov. V ideálnom prípade sa rozdiel rastov

Graf 5 Vývoj absolútnej a relatívnej konvergencie SR k EÚ 27

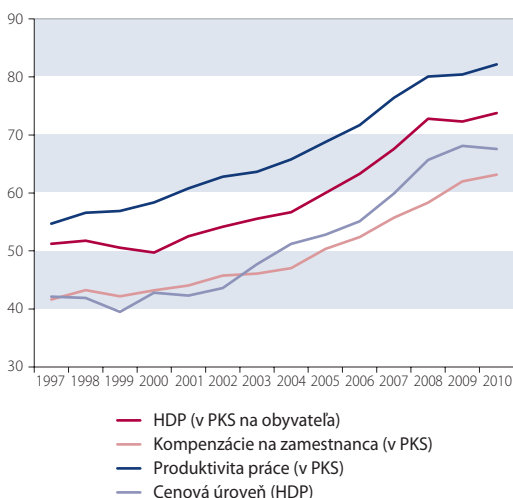

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Poznámka: Absolútna konvergencia – nárast podielu HDP v PKS na obyvateľa (EÚ 27 = 100) v p. b. Relatívna konvergencia – rast konvergencie v %.

Graf 6 Vybrané ukazovatele reálnej konvergenie SR (EÚ 27=100 %)

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

deflátorov HDP rovná medziročnému rastu PKS. Vplyvom metodických rozdielov (rozdielny kôš tovarov, rôzne deflátoary zahraničného obchodu) medzi výpočtom deflátoru HDP a cenovej hladiny v PKS však dochádza k čiastočnému nesúladiu medzi vývojom týchto ukazovateľov. Pokiaľ je rast PKS menší ako diferenciacia v deflátoare HDP, konvergencia HDP voči EÚ 27 je vyššia ako samotný rast HDP a naopak. V roku 2009 zaznamenala PKS stagnáciu, zatiaľ čo diferenciacia deflátorov HDP bola mierne kladná. Vplyvom tohto pozitívneho cenového vývoja nedošlo k výraznejšiemu poklesu dobiehania vyspelejších ekonomík v čase krízy, ale len k jeho zastaveniu.

V roku 2009 tak úroveň HDP per capita v PKS mierne poklesla o 0,5 p. b., no v ďalšom roku už pokračovala v raste. Celkovo dosiahla úroveň 73,8% priemeru EÚ 27. Relatívna rýchlosť konver-

gencie (resp. tempo rastu), ktorá závisí aj od počiatočnej úrovne ekonomiky, sa spomalila z 7,7% v roku 2008 na 2,0% v roku 2010.

Z hľadiska ostatných ukazovateľov v PKS sme sa najviac priblížili úrovni EÚ 27 v prípade produktivity práce. Jej úroveň v roku 2010 dosiahla 82,2% priemeru EÚ 27 a oproti roku 2008 sa zvýšila o 2,1 p. b. K tomuto vývoju prispel na jednej strane mierny rast HDP v PKS, na druhej strane výraznejší pokles zamestnanosti v porovnaní s priemerom EÚ 27, čo vyústilo do vyššieho rastu produktivity práce.

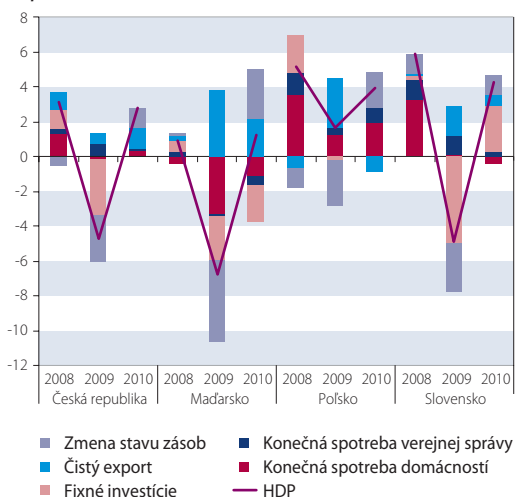
Dobiehajúce vyspelejších ekonomík počas roku 2009 pokračovalo aj z hľadiska vývoja kompenzácií na zamestnanca. Ich úroveň oproti priemeru EÚ 27 vzrástla o 4,8 p. b. najmä vďaka miernemu rastu objemu kompenzácií v SR, zatiaľ čo v ostatných krajinách došlo k ich poklesu. V roku 2010 však došlo k výraznejšiemu nárastu vyplatených kompenzácií v krajinách EÚ 27 ako v našej ekonomike, čo vyústilo do spomalenia konvergenencie. Kompensácie na zamestnanca v PKS tak dosiahli úroveň 63,2 %.

Čo sa týka cenovej úrovne meranej deflátorom HDP bol v roku 2009 zaznamenaný jej mierny nárast, v minulom roku však došlo k poklesu cenovej úrovne na 67,1% priemeru EÚ 27. Dôvodom bol len mierny rast cien v slovenskej ekonomike, o 0,5% v porovnaní s rastom deflátoru HDP o 2,3% v krajinách EÚ 27.

POROVNANIE REÁLNEJ KONVERGENCIE S KRAJINAMI V4

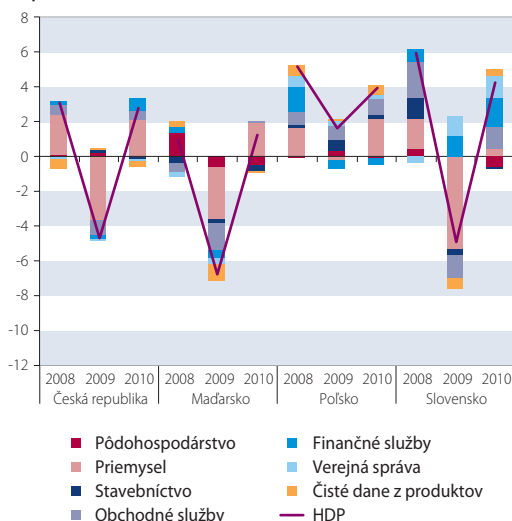
Ekonomická a finančná kríza zasiahla takmer všetky ekonomiky krajín V4 rovnako. Výnimkou bolo len Poľsko, ktoré si udržalo mierny rast HDP aj v roku 2009. Spomaleniu rastu poľskej ekonomiky zabránil rast domáceho dopytu a pozitívny zahraničný obchod. Zvyšné krajiny V4, ktoré sú relatívne otvorené a teda výraznejšie závislé od zahraničného dopytu, zaznamenali podobný pokles

Graf 7 Príspevky komponentov k rastu HDP (v p. b.)

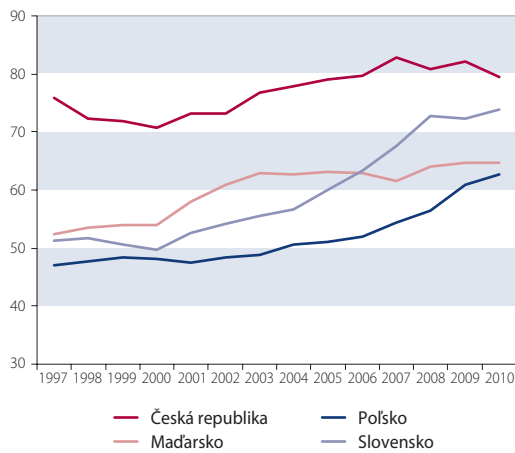

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

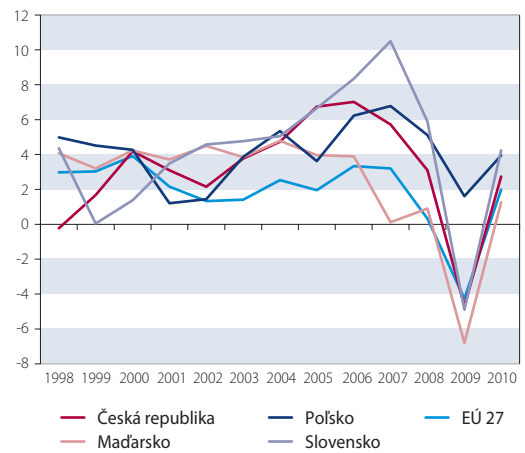
Graf 8 Príspevky jednotlivých odvetví k rastu HDP (v p. b.)

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Graf 9 Vývoj HDP na obyvateľa v PKS v krajinách V4 (EÚ 27 = 100 %)

Zdroj: Eurostat.

Graf 10 Medziročný rast HDP v stálych cenách v krajinách V4 a EÚ 27 (v %)

Zdroj: Eurostat.

ako naša ekonomika. V prípade všetkých krajín bol najviac postihnutým odvetvím priemysel, podobne ako u nás sa však z krízy spamätal relatívne rýchlo a v roku 2010 už prispieval k oživovaniu ekonomického rastu. Z dopytovej stránky v Česku prispelo k poklesu ekonomiky rovnako ako u nás najmä zastavenie investícií a zbavovanie sa prebytočných zásob. V Maďarsku, ktoré zaznamenalo najvýraznejší pokles, došlo okrem poklesu investícií a zásob aj k prepadu domáceho spotrebného dopytu. Ten pokračoval v tomto trende aj v roku 2010, aj keď miernejším tempom. Maďarská ekonomika bola krízou zasiahnutá najviac spomedzi krajín V4, čo sa odrazilo aj na jej dobiehaní vyspelejších ekonomík.

Z hľadiska reálnej konvergenencie si najvyššiu úroveň HDP na obyvateľa v PKS dlhodobo udržiava Česká republika. Jej dobiehanie pokračovalo aj počas krízového roka, v roku 2010 sa však aj napriek miernemu ekonomickému rastu zastavilo. HDP v PKS kleslo späť na 79,5% EÚ 27, čo predstavuje úroveň z roku 2006. Len mierne vyšší rast ekonomiky v porovnaní s európskym priemerom bol potlačený negatívnym cenovým vývojom. PKS stagnovala, zatiaľ čo z rozdielu deflátorov HDP vyplýval výrazný pokles o 3,9%. To prispelo k nárastu porovnateľnej cenovej hladiny a následne k poklesu HDP v PKS.

Poľsko, ktoré začínalo z najnižšej úrovne ekonomiky v porovnaní s krajinami EÚ 27, zaznamenávalo zrýchľovanie tempa konvergenencie. V roku 2009 si vďaka pokračujúcemu ekonomickému rastu, keď ostatné krajiny zaznamenávali prepad, polepšilo až o 4,5 p. b. V tomto trende pokračovala poľská ekonomika aj v roku 2010, aj keď už miernejším tempom. Celkovo dosiahla úroveň 62,7% priemeru EÚ 27, čím sa výrazne priblížila k Maďarsku, naďalej však zostáva na najnižšej úrovni v rámci krajín V4.

Maďarská ekonomika v predkrízovom období viac-menej stagnovala z hľadiska dobiehania vyspelejších ekonomík. Tento trend pokračoval aj počas posledných rokov a úroveň HDP per capita

v PKS dosiahla 64,8% EÚ 27. Hlavným dôvodom takéhoto vývoja bol výraznejší pokles počas krízového roka a miernejšie oživenie ekonomického rastu v roku 2010 v porovnaní s krajinami EÚ 27. K tomuto zastaveniu konvergenencie prispel aj cenový vývoj, keď ceny v maďarskej ekonomike rástli výraznejšie ako v ostatných európskych krajinách a teda parita kúpnej sily zaznamenávala v minulých rokoch nárast.

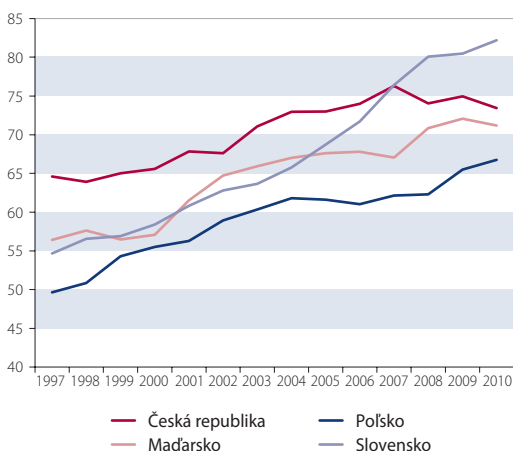
Už spomínaná pokračujúca konvergenca slovenskej ekonomiky prispela k udržaniu si pozície dvojky v rámci krajín V4 a znižovaniu rozdielu s českou ekonomikou. V rámci krajín Eurozóny je zatiaľ úroveň HDP v PKS nižšia len v Estónsku. Najbližšou krajinou z vyspelejších ekonomík, ktorú by sme mohli dobehnúť, je Portugalsko s úrovňou 80,0% priemeru EÚ 27.

Vo vývoji na trhu práce však môžeme pozorovať výraznejšie rozdiely, keď v niektorých krajinách dochádzalo dokonca k divergencii. Z hľadiska produktivity práce v parite kúpnej sily si naša ekonomika udržala najvyššiu úroveň v rámci regiónu aj vďaka výraznejšiemu poklesu zamestnanosti počas krízového obdobia ako v okolitých krajinách. Pokračujúce dobiehanie vyspelejších krajín môžeme vidieť aj v Poľsku, avšak na rozdiel od Slovenska bol pri miernom raste zamestnanosti hlavným dôvodom dosiahnutý ekonomický rast aj v roku 2009. Naopak v Česku a Maďarsku sa výraznejšie znižovanie ekonomickej úrovne vo vzťahu k vyspelejším krajinám prejavilo aj na poklese produktivity práce v PKS. Bolo však do istej miery kompenzované poklesom zamestnanosti a tak v absolútnom vyjadrení išlo o miernejší prepád úrovne ako v prípade HDP.

Čo sa týka kompenzácií na zamestnanca, môžeme pozorovať rozdielny vývoj v rámci jednotlivých krajín. Vo všetkých okolitých krajinách s výnimkou Poľska došlo k poklesu objemu vyplatených kompenzácií v roku 2009. Dôsledkom tohto vývoja sa proces dobiehania zastavil, resp. ich úroveň v PKS voči priemeru EÚ 27 dokonca poklesla. V prípade Maďarska bol tento pokles najvýraznejší

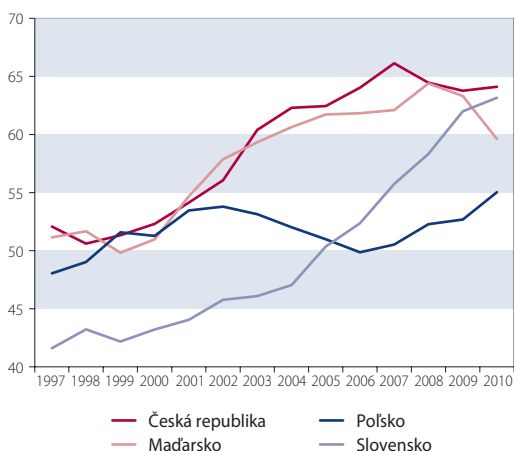

Graf 11 Produktivita práce v PKS (EÚ 27 = 100 %)

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

Graf 12 Kompenzácie na zamestnanca v PKS (EÚ 27 = 100 %)

Zdroj: Eurostat, vlastné výpočty.

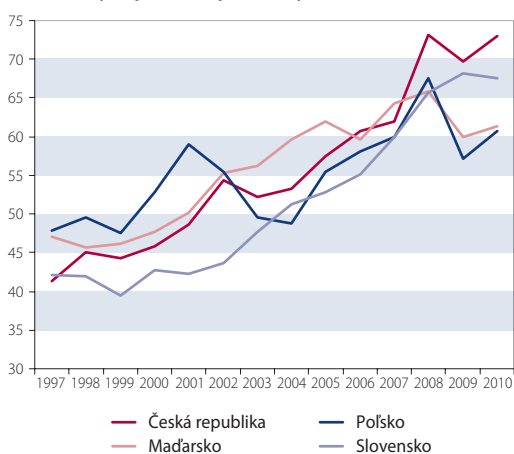
a v podobnom trende pokračoval aj v roku 2010. V ostatných krajinách sa obnova ekonomického rastu postupne premietla aj do ukazovateľov trhu práce. Mierny nárast kompenzácií na zamestnanca sa tak prejavil aj na obnove konvergenencie. V prípade Slovenska trh práce reagoval menej flexibilne na prebiehajúcu ekonomickú krízu. K zmierneniu rastu kompenzácií v porovnaní s krajinami V4 došlo s určitým časovým oneskorením až v roku 2010, čo sa prejavilo aj v spomalení konvergenencie tohto ukazovateľa. Z hľadiska úrovne konvergenencie si najvyššiu úroveň udržiava Česká republika (64,1%). Podobne ako pri iných ukazovateľoch, dlhodobo najnižšiu úroveň vykazuje Poľsko.

Na vývoj cenovej úrovne okrem vývoja parity kúpnej sily vplýva aj vývoj nominálneho kurzu. V roku 2009 došlo v susedných krajinách k výraznej depreciiácii mien. Tento vývoj sa premietol do poklesu cenovej úrovne v porovnaní s EÚ 27. V nasledujúcom roku sa však opäť obnovila konvergenca v oblasti cenovej hladiny takmer vo všetkých krajinách V4. Podobne ako v prípade iných ukazovateľov, najvyššiu úroveň dosahuje Česká republika (73,0%) a najnižšiu Poľsko (60,7%).

ZÁVER

Dopad ekonomickej a finančnej krízy na výkonnosť slovenskej ekonomiky v roku 2009 bol podobný ako takmer vo všetkých európskych krajinách. Z hľadiska reálnej konvergenencie kríza znamenala jej zastavenie v roku 2009. V nasledujúcom roku, keď už dochádzalo k postupnej obnove ekonomickej aktivity, sa dobíhanie vyspelejších ekonomík opäť obnovilo, aj keď pomalším tempom. Úroveň slovenského HDP v roku 2010 dosiahla 73,8% priemeru EÚ 27.

Graf 13 Vývoj cenovej hladiny HDP (EÚ 27 = 100 %)

Zdroj: Eurostat.

Podobný vývoj môžeme pozorovať aj v ďalších krajinách V4 s výnimkou Poľska, to však nebolo zasiahnuté krízou do takej miery ako ostatné krajiny a dokázalo si udržať ekonomický rast aj v roku 2009. Aj napriek tomu však zostáva na najnižšej úrovni konvergenencie v rámci regiónu. Naopak najvyššiu úroveň HDP v PKS (79,5%) si dlhodobo udržiava Česko, ktoré však najmä vplyvom nepriaznivého cenového vývoja v roku 2010 mierne poklesol v porovnaní s európskym priemerom. Maďarská ekonomika bola krízou zasiahnutá najviac. Odrazilo sa to aj na úrovni jej konvergenencie s vyspelejšími ekonomikami, ktorá v posledných rokoch stagnuje.

Literatúra:

1. IFP (2006): Konvergenca ekonomiky SR k vyspelým ekonomikám, Inštitút finančnej politiky.
2. Lalinský T., (2003): Evaluation of the SR Economy's Real Convergence to The EU Economy, Biatec 10/2003.
3. NBS (2009): Analýza konvergenencie slovenskej ekonomiky 2010, odbor výskumu NBS.
4. EUROSTAT, OECD (2006): Methodological Manual on Purchasing Power Parities, European Communities/OECD.
5. ECB (2008): Real Convergence and The Determinants of Growth in EU Candidate and Potential Candidate Countries, A panel data approach, Európska centrálna banka.